ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՔԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ · ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 7 ՅՈՒՆՎԱՐ 1844 · ԹԻՒ 172

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կոստանդնուպօլիս, 4 Յունվար :

Մեծ փութով կըշարունակուի նոր դրամ կտրելու պատրաստութիւնը : Ինչուան հիմայ փողերանոցին մէջ հարուր յիսուն միլիոն ղուռուշի չափ ոսկի ու արծաթ հին ստակ ժողվուած է աս գործոյն համար. ուստի հաստատկօրէն կըյուսացուի թէ նոր դրամը քիչ օրուան մէջ պիտի ելլէ :

—Քէմալ էֆէնտին, որուն մասնաւոր պաշտօն մը յանձնուեցաւ կառավարութեան կողմանէ Մուսուլ երթալու համար, կըպատրաստուի ճամբայ ելլելու աս օրերս :

—Անգղիոյ տէրութեան շոգենաւը Հէքլա ըսուած անցած շաբաթ Մալթայէն եկաւ . ու աս մայրաքաղաքը պիտի մնայ, Տէվէսթէշըն շոգենաւին տեղը որ շուտով պիտի մեկնի աստի :

—Երզրումի վերջի լուրերը կըծանուցանեն թէ, Պարսից վէճին վրայօք միշտ խորհուրդ կըլլայ, աս գործին համար սահմանուած հոգաբարձուներուն մէջ . թէպէտև տակաւին վախճան մը չընդուներ է, բայց հաստատկօրէն կըկարծուի թէ բարեկամօրէն պիտի լըմննայ :

Վերապատուելի Վուլֆ անգղիացի քարոզիչը՝ յիշեալ քաղաքը հասեր է, ու թէպէտև խիստ գէշ եղանակ ու սաստիկ ձմեռ կընէ, այսու ամենայնիւ կըպատրաստուի եղեր իր բարեպաշտ ճամբորդութիւնը շարունակելու :

—Մայրաքաղաքիս գաղղիացի վաճառականները մասնաւոր ժողով մը ըրին անցած շաբաթ, իրենց երկրորդ փոխանորդ մը (տէփութաթ) ընտրելու համար, մուսիւ Փառ Ալէօնին տեղը . որուն պաշտօնը 1843 տարւոյն հետ վերջացաւ : Ժողովոյն ընտրութիւնը մուսիւ Պէօֆ վաճառականին վըրայ ինկաւ, որ բազմատեսակ իրաւունքներով, հաստատութեան մէջ արժանաւոր պատիւ ու յարգ ստացած է :

—Վեհափառ Կայսրը ամենայն ռուսաց բարեհաճեր է Սուրբ Աննայի կարգին ադամանդեայ նըշանը խրկելու, մեծ Լօղօթէթ մուսիւ Ն. Արիսթարքիին . որուն Մեծազօր Արքան ալ իշխանութիւն տուաւ յիշեալ նշանը կախելու :

—Անցած շաբաթ արտաքոյ կարգի թղթատար մը եկաւ Լոնտրայէն, հարկաւոր նամակներ բերելով Անգղիոյ դեսպան Վսեմափայլ սըր Սթրէդֆորտ Քէնինկին :

—Դաշնակից հինգ մեծ տէրութեանց փոխանորդները մուսիւ Գաղղիոյ դեսպանին պալատը ժողվուելով երկար խորհուրդ մը ըրին : Կըսուի թէ աս ժողովին մէջ Մարոնիներուն պահանջմունքներուն վրայօք քննութիւն եղաւ . որոնք իրենց վընասուն փոխարէնը կըխնդրեն Տիւրզիներէն : Հաստատկօրէն կըյուսացուի թէ քիչ ժամանակի մէջ, աս վէճն ալ կատարեալ վախճան մը կընդունի, ու Ասորեստանի բարեկարգութիւնը բոլորովին կըհաստատուի :

Մոնիթէօր Օթթօման ըսուած օսմանեան կառավարութեան օրագրոյն մէջ կըկարդանք :

«Բարձրագոյն Դրան Լոնտրայի դեսպան Վսեմափայլ Ալի էֆէնտին բարեխօսութիւն ըրած էր, որ կառավարութեան մարդասիրական շնորհքը՝ դեսպանատան իր առաջին քարտուղար Խայիր էֆէնտիին վրան ըլլայ, որ Բարձրագոյն Դրան թարգմանութեան ժողովոյն անդամ, ու Խօճաքեան է : Խայիր էֆէնտին իր արդարասէր բնաւորութենէն 'ի զատ մեծ յաջողակութիւն ու նախանձաւորութիւն ունի . դեսպանատան քարտուղարութեան պաշտօնին մէջ ճշմարիտ խոհեմութեամբ ու իմաստութեամբ վարուեցաւ . այլև անոր վաղեմի ծառայութիւններն ալ իրաւունք կուտային իրեն, բարեհաճութեան ապացոյց մը ընդունելու կառավարութեան կողմանէ : Վսեմափայլ Ալի էֆէնտին կըխնդրէր, որ Խայիր էֆէնտիին չորրորդ կարգի նիշանի իֆթիխարին տեղը, երրորդ կարգինը տրուի : Վեհափառ Արքան մարդասիրաբար ընդունեց աս աղաչանքը, բարեհաճելով յայտնել Ալի էֆէնտիին աս առիթով, թէ աղէկ կըճանաչէ անոր յաջողակութեան ու ըրած ծառայութեանց գինը, և թէ կըցանկայ արքայական բարեհաճութեան ապացոյց մը տալ իրեն, վարձատրելով Խայիր էֆէնտիին նախանձաւորութիւնը ու հաւատարմութիւնը : Ուստի Թագաւորական հրովարտակով երրորդ կարգի նիշանի իֆթիխարը, ադամանդեայ քարերով զարդարուած, արդէն Լոնտրա Վսեմափայլ Ալի էֆէնտիին խրկուեցաւ, որ Նորին Վեհափառութեանը կողմանէ, դեսպանատան իր առաջին քարտուղար Խայիր էֆէնտիին յանձնէ" :

ԵԳԻՊՏՈՍ

Աղէքսանդրիա, 25 Դեկտեմբեր :

Քաղաքականութիւնը միշտ մի և նոյն թուլութեան մէջ է, ու երևելի փոփոխութիւն մը չեղաւ Բարձրագոյն փոխարքային Գահիրէ հանելէն 'ի վեր . ուն որ աս երկրին ընդհանուր ու հաստատուն հանգստութենէն օգուտ քաղելով հայրական ջանիւ

ՔԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Գաղղիայու մէջ մօրուքի պատմութիւնը .

Հինգերորդ դարուն սկիզբները սափրուած կզակը ու նօսրիկ պեխերը կըզատէին գաղղիացիները բոլոր մօտաւոր ազգերէն՝ որոնց երեսները զարդարուած էին թանձր կամ նօսր մօրուքով մը : Վեցերորդ դարուն սկիզբները գաղղիացիք նմանելով իրենց Քլօվիս թագաւորին, դադրեցան երեսնին բոլորովին սափրելէն . պահեցին մօրուքի փոքրիկ փունջ մը (դուգամ մը) թունչին ծայրը, և այս փունջը ետև ետև երկննալով այտերուն (եանախներուն) վրայ, դէպ 'ի եօթներորդ դարուն եղաւ ահաւոր մօրուք մը, որմէ եկեղեցականները միայն կըհրաժարէին :

Մօրուքին կարճաւէ նշելուքը (մօտան) մնաց գործածական թագաւորներուն օրերովը . այսինքն բոլոր ութերորդ դարուն մէջ, ու մօրուքին փունջը նորէն երևցաւ թունչին ծայրը :

Մեծն Կարոլոսին թագաւորութիւնը եղաւ նոր փոփոխութեան մը նշանը : Մարդոց երեսը բոլորովին մերկացաւ մօրուքէն, վերին պռկունքը ծածկուեցաւ թանձր պեխերով որ ծնօտին ամէն մէկ կողմէն երկնցաւ . ու Կարոլոս Ճաղատին առենը մինչև կուրծքերնին կըկախուէր :

Բայց այս պեխերու տուած նիղութիւնը շուտով զզուցուեցաւ . քիչ քիչ կորուսին իրենց թանձրութիւննին . ու իններորդ դարուն մէկ մասը չըմնացած բոլորովին ջնջուեցան :

Երբոր աշխարհականները ետ քաշուեցան այս նորելուքէն, եկեղեցականաց դասը ընդունեց : Յունաց ու լատինացոց մէջ ծագած վէճերուն առենը, այս նորաձևութիւնը համարուեցաւ իբրև բաւական երևելի բան մը նզովքի պատճառանք մը ըլլալու : Յունաց եկեղեցւոյ սափրուած քահանաները գայթակղեցան իրենց արևմտքի եղբարցը մօրուքներէն, որ կըհամարէին քահանայութեան սրբութեան հակառակ բան մը, ու 858 թուականին Կոստանդնուպօլսոյ Փոտ պատրիարգին 'Նիկողայոս պապին դէմ ըրած նզովքը, մասամբ իւիք հիմնած է լատին քահանայից չի սափրուելուն վրայ :

Փոտին նզովքին չի նայելով՝ Գաղղիայու մէջ մօրուքը նորէն պաշտպանութիւն գտաւ, նաև ընդհանուր սովորութիւն մը եղաւ տասներորդ դարուն սկիզբները : Առատենը զանազան ձևեր տուին անոր որ տարէց տարի կըչափաւորէին : Հենրիկոս առաջինին առենը բոլորաձև ու տափկըցուցած մազերը ականջներէն անդին չէին անցներ . պեխերը գարվար կախուած էին արձակ ու բըթածայր ու երկար և սրածայր մօրուք մը թունչերուն ծայրը կախուած էր : Այս սովորութիւնը շատ կամ քիչ փոփոխելով՝ քշեց մինչև ԺԲ դարուն վերջը . որ առեն եկեղեցականաց ու աշխարհականաց ծնօտները նորէն բոլորովին սափրուեցան :

Մօրուքը հարիւր յիսուն տարի հետու տեղուանք պըտըտելէն ետև՝ թեթև կերպով մը երևցաւ Փիլիպպոս Վալուային օրովը, գրեթէ իսկոյն աներևոյթ ըլլալու համար Փիլիպպոսէն ետև : Պեխերը անգամ կործանեցան կամ խիստ պզտիկցան : Կարոլոս Եերորդ, Լուի ԺԱերորդ, Կարոլոս Ըերորդ, Լուի ԺԲ կըսափրէին երեսնին : Մինչև ԺԶերորդ դարուն վերջը ալ մօրուանի երես չի տեսնուեցաւ, միայն քանի մը արարողութեանց մէջ որ կըպահանջէին որ մօրուքով երևնան, և անատենը շինովի

խնամք կըտանի միշտ Եգիպտոսին բարեկարգութեանը ու երկրագործութեան յառաջադիմութեանը վրայ :

Իպրահիմ փաշան միշտ Գահիրէ կըգտնուի, ու շարունակ այցելութեան կերթայ իր հօրը : Մէհէմմէտ Ալի փաշան ևս անպակաս տեսութիւն ընելու կերթայ իր տղուն: Ուստի յայտնի է որ մեծ սէր ու միաբանութիւն ունին մէջերնին :

Բարձրապատիւ փոխարքան ու Իպրահիմ փաշան աս օրերս պատերազմի տեսուչ Ահմէտ փաշային յանձնուած պաշտօնին վրայօք զբաղեալ էին, որն որ Տիմիաթի ու Րէշիտի մօտ եղած զանազան զօրքերը քննելու էր, նմանապէս և Աղէքսանդրիոյ պահապան զօրքերը : Ահմէտ փաշան արդէն արժանաւորութեամբ կատարեց աս պաշտօնը, ու քանի մը օր է որ Աղէքսանդրիա դարձաւ, Սուրիին Եգիպտոսի ձմերանոցները քննելէն ետքը : Աս երևելի պաշտօնատարը աս օրերս զինուորական մեծ կրթութիւն մը ըրաւ հոս Պոմպէոսի արձանին մօտ եղած հրապարակը : Ահմէտ փաշան շուտով Գահիրէ երթալու միտք ունի :

Սայիտ փաշան իր Բարձրապատիւ հօրը փոխարքային հրամանաւը յիշեալ մայրաքաղաքը գնաց : Կըհաստատեն թէ Մէհէմմէտ Ալի փաշան ընծայ ըրեր է անոր խիստ ընդարձակ երկիր մը Վերին Եգիպտոսի մէջ, խնդրելով որ ապօրադիր ընէ ու մըշակել տայ զան իր մասնաւոր հոգողութեամբը ու ծախքովը :

Բաւական ժամանակ է որ ժանտախտի լուր մը չէր լուած բոլոր Եգիպտոսի մէջ, որն որ մեծ մխիթարութիւն մըն էր հասարակութեանը · բայց դժբաղդաբար քանի մը օրէ 'ի վեր իմացանք որ աս հիւանդութենէ դիպուած մը պատահեր է Տիմիաթ: Կառավարութիւնը իսկոյն հարկաւոր միջոցները գործքի դրած է · ուստի կըյուսանք որ աղէտալի հետևանքներ չունենար : Աղէքսանդրիոյ, Գահիրէի ու անոր գեղերուն մէջ, օգոստոս ամսէն 'ի վեր մահտարաժամի դիպուած պատահած չէ ամենևին : Կըսեն թէ Շամի դաղղիայի հիւպատոսին կողմանէ սուրհանդակ մը եկեր է Լաթաքիէի մարքէզին, որ քաղաքիս Գաղղիոյ հիւպատոսն է : Բայց տակաւին չիմացուեցաւ ի՞նչ գործի համար ըլլալը :

ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ

Պէրութ, 24 Դեկտեմբեր :

Վասեմափայլ Էսաատ փաշան տասնըհինգ օր կայ Աքեայէն դարձաւ, ու անոր դալուստը քաղաքական գործքերուն բարեկարգութեանը մեծ օգուտ ըրաւ : Տիւրզիներու քանի մը ցեղեր, սովորական տուրքերը հատուցանել չուզելով, քիչ մը խռովութեան պատճառ եղան · բայց անոնց ընկերները մասնակից ու գործակից չըլլալով աս ստրտանելի վարմունքին, պարտաւորեցան ետ քաշուիլ ու հնազանդիլ կառավարութեան հրամաններուն :

Երուսաղէմի կառավարիչ Հայտար փաշան ամսուս 8ին հասեր է յիշեալ սուրբ երկիրը, ու անկից անմիջապէս արտաքսել տուեր է հինգ հոգի, որոնք դաղղիացի հիւպատոսին, յուլիս 15 ին պատահած անարգանացը պատճառ եղած էին : Ասկէ ետքը Գաղղիոյ հիւպատոսարանը գացեր է, ուրտեղ մէկ ժամէն աւելի մնացեր է · բայց յայտնի չէ ինչ բանի համար խորհուրդ ըլլալը : Րէշիտ փաշան դեկտեմբեր 15ին Երուսաղէմէն ելլելով Սաբլուզ գացեր է · ուրտեղ մասնաւոր պաշտօն մը ունի, կըսեն, գործքի դնելու :

Ցաւալի դիպուած մը պատահեցաւ Քուրպան Պայրամին առենը : Երբոր աս տօնախմբութեան հանդէսը կատարելու համար թնդանօթներ կընետէին, թնդանօթաձիգ զինուորին մէկուն ձախ բազուկը խորտակուեցաւ նոյն թնդանօթէն, որ կըլեցընէր : Աս խեղճ զինուորին թևը կտրելը անհրաժեշտ հարկաւորութիւն մը ըլլալով, մեծ յաջողակութեամբ կատարեց աս գործողութիւնը պարոն Օշհրապ բժիշկը, որ Ասորեստանի զինուորական հիւանդանոցներուն վերակացուն է :

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԻԱ

Լոնտրա, 14 Դեկտեմբեր :

Իռլանտայի գործքերուն մէջ երևելի նոր դիպուած մը չպատահեցաւ : Օտար խորհրդարան մը հաստատելու համար եղած ընկերութիւնը շարունակ ժողով կընէ, ուրտեղ անպակաս ատենաբանութիւններ կըլլան երևելի անձինք :

—Հէրէլտ օրագրոյն գրածին նայելով Պօրտոյի դքսին ազգարարութիւն եղած է թէ, իր համբոյրութիւնը՝ որուն պատճառաւը այսքան մարդոց այցելութիւնը կընդունի որոնք բարեկամ տէրութեան մը հպատակ են, ու իր շարունակ բնակութիւնը Անգղիոյ մէջ՝ հաճելի չեն անգղիական կառավարութեանը : Կըհաստատեն թէ աս ծանուցումին պատճառաւը Պօրտոյի դուքսը իր դիտաւորութիւնը փոխեր է, ու միտք ունի մօտ օրերս Անգղիայէն ելլելու:

Աս թագաւորազն իշխանին Պայրմինկհէն ըրած համբորդութեանը մէջ նշանակութեան արժանի դիպուած մը չպատահեցաւ, Հումմէդաւան եպիսկոպոսներուն ու եկեղեցականներուն անոր ըրած պատուէն 'ի զատ :

ԳԱՂՂԻԱ

Փարէզ, 17 Դեկտեմբեր :

Ազգային փոխանորդներուն ու փարերուն (փէր) խորհրդարանը 1844 տարուան համար, երէկ չէ առջի օրը բացուեցաւ սովորական հանդէսով · ուրտեղ դաղղիացւոց թագաւորը հետևեալ ատենաբանութիւնը ըրաւ, բազմաթիւ երևելի անձանց ներկայութեանը :

Պարոնայք, փարեր, ու ազգային փոխանորդներ :

“Տէրութեան իշխաններուն բարեբաղդ համաձայնութիւնը, ու ներքին գործակցութիւնը, որ ըրիք իմ կառավարութեանս, խիստ արդիւնաւոր եղան : 'Ի ծոց բարեկարգութեան, որն որ առանց աշխատանքի հաստատ կըմնայ, ու օրինաց իշխանութեան տակը, Գաղղիան վստահութեամբ գործքի կըդնէ իր պտղաբեր գործունէութիւնը : Ամէն կարգի քաղաքացիներուն վիճակը օրէ օր կըլաւնայ ու կըբարձրնայ : Աս երջանիկ կացութեամբը կարող պիտի ըլլանք տէրութեան եկամտից ու ծախքին հաւասարակշռութեանը, (որուն իրաւամբ ամէն մարդ կըփափագի,) նորէն հաստատել կառավարութեան գանձին օրինայը մէջ · որոնց վրայօք մօտ օրերս քննութիւն պիտ' որ ընէք :

“Ապահովութեամբ կրնանք վայելել խաղաղութեան աս բարիքը · վասն զի երբեք այսքան հաս-

---

մօրուք մը կըձարէին · այսպէս չինծու էր այն մօրուքը որով Լօրէնայի դուքսը զարդարեց իր երեսը վերջին պատիւները տալու համար Պուրկօնեի դքսին որ սպաննուեցաւ 1476ին · այս մօրուքը ոսկեղօծ էր (վարադլանմըշ) հին ասպետներուն սովորութեանը պէս :

Ֆրանչիսկոս Ա՛ թագաւորաց տօնախմբութեան օրը 1521ին, գլուխը վիրաւորվելով վառած փայտէ մը որ անզգուշութեամբ պատուհանէ մը վար նետեր էին, բռնադատուեցաւ գլխուն մազերը կտրըտելու : Մանաւանդ կրօնաւորի մը երևոյթ ունենալէն այն ժամանակի անոնց գործածած գդակովը, գերծած գլխովը ու առանց մօրուքի, երևակայեց հագնիլ մէկ գլխարկ մը, ու մօրուքն ալ երկնցընել: Ուստի նորանից երկան մօրուքը նորելուք եղաւ · այսու ամենայնիւ ատենակալները ու եկեղեցականները հակառակեցան աս բանիս շատ · կանոնիկոսաց ժողովքներ չընդունեցան իրենց եպիսկոպոսը անոր մազոտ երես մը ունենալուն համար: Սօրպոնի մէկ վճիռը 1561ին որոշեց որ մօրուքը հակառակ էր պարկեշտութեան որ գլխաւոր առաքինութիւնը պիտի ըլլայ մէկ վարդապետի մը (տօքտօրի մը): Այսու ամենայնիւ մօրուքը յարգութիւն գտնելով բոլոր աշխարհականներուն առջև, տիրապետեց նաև անոնց երեսին որ առաջուց մերժեր էին · ու ներկուած, մոմապատ, անուշահոտ ծխանելիքներով օծած, երբեմն ոսկիի ու արծըթի մանրուքներով ցանած, դգուշութեամբ ամէն գիշեր տոպրակի մը մէջ պահած, եղաւ զարդասէր դաղղիացի երիտասարդաց զարդարանքին գլխաւոր մասը :

Գաղղիայու մէջ մօրուքին անկման սկզբնաւորութիւնը եղաւ Լուի ժԳ ին թագաւորութեան ատենը · Թուանչին ծայրի փունջը, արքայական ըսուած մօրուքը, վըռնտեցին թանձր մօրուքները, Լուի ժԴ ին ատենը պարզ պեխերու փոխուեցան · բայց աս վերջին զարդարանքն ալ ձանձրացուցիչ բան մը ըլլալով քթախոտին սովորութենէն որ անատենը խիստ շատ տարածուած էր, բոլորովին ջնջուեցաւ · և մօրուքով ծածկած երեսները որ ժԸ դարուն մէջ երևցան, կըվերաբերէին քանի մը կրօնաւորներու կարգերու միայն մինչև 1789 · և սակաւաթիւ աղանդաւորներուն՝ տասը տարի ետքը :

Անտարակոյս քիչ մարդիք կան որ դեռ միտքերնին չի բերեն այն պեխերը որ յանկարծ երևցան դէպ 'ի 1817 տարին՝ փարիզու քանի մը երիտասարդաց վերի պռկունքներուն վրայ · որոնց խաղաղասէր բնաւորութիւննին տարօրինակ բան մը կընէին այս զարդարանքը : Նոյնպէս յիշելու է այն աղմուկը որ եղաւ փոքրիկ թէատրօի մը մէջ մէկ խաղարկութեան մը համար որուն մէջ ծաղր կըլլուէր այս նորելուքը: Այս դիպուածէն ետև՝ պեխերը բոլորովին իրենց յարգը կորսընցուցին · բայց շատ չի քշեց, յունաց ու տաճկաց մէջ եղած վերջին կռիւին՝ շարժելով յունաց անունէն ու սովորութենէն, նորէն յարգի եղան պեխերը · վերջապէս միջին դարուն պատմութեանը վրայ եղած ուսմունքները խիստ շատ տարածուելով, նորելուքները մէկ գոթական ցոլացում մը առին · և քանի մը երիտասարդներ տեսնուեցան որ նորէն կըկրէին արքայական ըսուած մօրուքը, ու ետքը ժԶ դարուն թանձր մօրուքը :

Թարգմանեաց 'ի գաղղիականէ

. . . .

Կեղծ ծամ (փէրուքա) :

Փարիզու հասարակութեան բերանը ղուարճախօսու-

տարուն չեղաւ անիկա։ Մեր կապակցութիւնը ամէն տէրութեանց հետ, խիստ խաղաղ ու մտերիմ են։

«Մեծ ու վտանգաւոր դիպուածներ պատահեցան Սպանիա և Յունաստան։ Թագուհին Իզապէլ Բ, որ զեւաքոյս հասակի մը մէջ իշխանութեան բեռան տակը մտաւ, իմ մտերիմ խնամոյս ու գորովական սիրոյս առարկայ եղած է հիմակուհիմայ։ Կը յուսամ որ այս դիպուածներուն վախճանը օգտակար պիտի ըլլայ այս երկու ազգաց, որոնք Գաղղիոյ բարեկամներն են. և թէ Յունաստանի ու Սպանիոյ մէջ միապետութիւնը պիտի հաստատուի փոփոխակի յարգութիւն ունենալով Թագաւորական աթոռին իրաւանցը, ու հասարակաց ազատութեանը վրայ։ Մտերիմ բարեկամութիւնը, որ կըմիաւորէ զիս Մեծ Բրիտանիոյ Թագուհիին հետ, ու սրտակից համաձայնութիւնը անոր ու իմ կառավարութեանս, հաստատ կըպահեն զինծի այս վստահութեանը մէջ։

«Նաւարական դաշնադրութիւններ հաստատեցի Սարտենիայի Թագաւորին հետ, նմանապէս Վենէցուէլայի, ու միջօրեական գիծին տակը եղած հասարակապետութեանց հետ։ Այլև աշխարհիս զանազան կողմը գտնուած ուրիշ տէրութեանց հետ դաշնադրութիւններ ընելու վրայ եմ. որոնք ազգային աշխատանաց հարկաւոր եղած ապահովութիւնը հաստատելով, նոր ասպարէզներ բանալու են անոր հանճարեղ գործունէութեանը։

«Մեծ մխիթարութիւն ունեցայ իմ գերդաստանիս շրջանին մեծնալը տեսնելով, Ժօէնվիլի իշխանին, իմ որդւս ամուսնութեամբը Փրանսուազ իշխանուհիին հետ. որն որ Պրէզիլի կայսեր ու Բորդուկալի Թագուհիին քոյրն է։ Այս ամուսնութիւնը, իմ որդւս երջանկութիւնը ապահովցընելով, մէկ սփոփութիւն մը կաւելցընէ ան մխիթարութեանցը վրայ, զորոնք Աստուած պահեց ինծի։

«Ալճէզայիրի մեր իշխանութիւնը քիչ օրուան մէջ ընդհանուր ու հանդարտ պիտի ըլլայ։ փորձառու զօրապետներուն առաջնորդութեամբը, (որոնց մէջը ուրախութեամբ կըտեսնեմ իմ զաւկներէս մէկը) մեր քաջ զինուորները զարմանալի համառօտուն ջանքով անձնատուր եղած են պատերազմին վտանգացը ու խաղաղութեան աշխատանացը։

«Երկրէթէ ճամբաներուն վերաբերեալ ընդհանուր կանոնին կարգադրութեան հարկաւոր միջոցները, նմանապէս և ուրիշ աղգօգուտ գործառնութեանց առաջարկութիւնները պիտ՚ որ յանձնուին ձեզի որ քննէք։ Երկրորդական դաստիարակութեան համար օրէնսդրութիւն մը բաւական պիտի ըլլայ ուսմանց վերաբերեալ սահմանադրութեան (շարդ) զօրութիւնը բարեկարգ պահելու. որով տէրութեան իշխանութիւնը ու գործողութիւնը հաստատ պիտ՚ որ մնայ հասարակաց բարեկըթութեանը վրայ։

«Երախտագէտ եմ յոյժ Վերին Նախախնամութեան մեր հայրենեացը այս պատուաւոր խաղաղութեանը ու բարեյաջող երջանկութեանը համար, որ օրէ օր յառաջադէմ կըծաղկի։ Գաղղիոյ վրայ ունեցած մեր անձնանուէր հաւատարմութիւնը միշտ մեզի առաջնորդ ունենալով, ուրիշ պատուասիրութիւն չունեցանք ես ու իմիններս, բայց միայն արժանաւորութեամբ ծառայել մեր հայրենեացը։ Այս պարտքը կատարելու վստահութիւնն էր որ զօրութիւն տուաւ ինծի իմ կեանքիս փորձութեանցը մէջ, ու ասկէ ետքը ևս անիկայ պիտի ըլլայ մխիթարութիւնս ու իմ ամէնէն ամուր նեցուկս»։

Այս առենաբանութիւնը մեծ ունկնդրութեամբ ու սիրով լսելէն ետքը, ժողովը ոտքի վրայ ելաւ, ու ջերմեռանդութեամբ պոռաց՝ Ապրի՜ Թագաւորը։

Վեհափառ արքան քանի մը վայրկեանէն ետքը, կայնեցաւ ու ողջունելով ներկայ գտնուողները, դուրս ելաւ իր Բարձրապատիւ տղոցը հետ։ Ժողովին երևելի անձինքը ուղեկից եղան Թագաւորին ինչուան իր կառքը։ Նորին Վեհափառութեանը մեկնելէն ետքը, փարիները ու ազգային փոխանորդները (տէփիւթէ) դէպ ՚ի Թագուհիին կառքը գացին պոռալով, ապրի՜ Թագուհին, ապրի՜ Օրլէանի դքսուհին ապրի՜ փարիզու կոմսը։ Ընկարողներուն պալատէն նորէն թնդանօթներ նետուեցան, ծանուցանելով հասարակութեանը, Թագաւորին ու անոր գերդաստանին մեկնիլը ու Դուլըրիի իր պալատը դառնալը։

Կառավարութեան հրովարտակովը քանի մը քաղաքապետներ իրենց պաշտօնէն զըկուեցան, Պօրտօյի դուքսը ողջունելու համար Լոնտրա երթալնուն պատճառովը։

Սպանիոյ Թագուհիին մայրը, Մարի Քրիստինէ Թագուհին տակաւին Փարիզ է ու կըհաստատեն թէ դառնալու չէ իր հայրենիքը, ինչուան որ յիշեալ տէրութեան մէջ եղած խռովութիւնները բոլորովին դադրելով, բարեկարգութիւնը կատարելապէս հաստատուի։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 7 Յունվար։

Աւստրիայի տէրութեան Պէլլօնա բսուած Ֆուէկաթը, որուն մէջն է երրորդ ծովապետ Պարոն Պանտիէրան, այս օրերս Ուրլայէն գալով մեր նաւահանգիստը մտաւ. ուրտեղ կըգտնուի նաև նոյն տէրութեան Էլիզապէթ անուն կօլէթը քանի մը օրէ ՚ի վեր։

—Արևելեան Գաղղիոյ նաւատորմիղին ծովապետ մօսիւ Լըրէյը, անմիջապէս պիտ՚ որ երթայ Գաղղիա Մարէնկօ բսուած եռայարկ նաւովը։

—Գլէշ անուն պատերազմական պրիքը դեկտեմբեր 14ին Դուլօնէն ելեր է, Կոստանդնուպօլիս երթալու համար։

—Անցած շաբաթ պաղավաճառ (եէմիշճի) տաճիկ վաճառականին մէկը տասը հազար ղուրուշ խուրձի մը մէջ դնելով Կոստանդնուպօլսէն հօս իր ընկերին կըխրկէ Աւստրիոյ Լոյտի ընկերութեան շոգենաւով. ու բեռնագիրը նամակին մէջը դնելով շոգենաւերուն գործակալաց գրանոցը կըձգէ։ Խարդախ մարդուն մէկը, (որուն համար կըհաստատեն թէ յիշեալ մայրաքաղաքէն նոյն շոգենաւով եկած է,) այս բանը իմանալով նամակը կառնէ, ու մէջէն բեռնագիրը հանելով կըտանի կըցուցընէ քաղաքիս շոգենաւուց հօգաբարձուին, ու յիշեալ 10 հազար ղուրուշի խուրձը (ամանէթը) կըպահանջէ ու կառնէ, բեռնագրին մէջը՝ տաճկերէն ստորագրելով. (որովհետև այս խարդախութիւնը ընողն ալ տաճիկ է եղեր։) Այս գումարին ճշմարիտ տէրը, որ սատկ կըսպասէր Կոստանդնուպօլսէն, գիր չընդունելով տառապանաց մէջ կըմնայ. ու հետևեալ օրը շոգենաւուց գործակալին երթալով տեղեկութիւն կըխնդրէ. որն որ կիմացունէ անոր թէ, բեռնագրով մէկը գալով առած է յիշեալ 10

թեան նիւթ մը եղած է Դ... պարոնին կնկանը, իր երկանէն զատուելու համար դատաւորին ներկայացուցած աղերսագիրը։ Այս շնորհագեղ խաթունը իրէք ամսէ ՚ի վեր կարգուած է պարկեշտ մարդու մը հետ, որ թէպէտև այնքան ազեղ ու ծեր չէ, բայց հարուստ ու քաղցրաբարոյ մէկ մըն է։ Կարելի է հիմայ ըսէք թէ, իր կինը անոր մէկ անձնական հիւանդութիւնը իմացած ըլլալով, ստիպուեր է իր ամուսնութիւնը փուճը հանելու։

Բայց ես կըպատասխանեմ թէ պարոն Դ... խիստ առողջ է մարմնով և մտքով։

Դուցէ անկիրթ ու անքաղաքավար է։ Ամենևին ոչ. պարոն Դ... խելացի ու կանոնաւոր մարդ մըն է, ու իր պարտաւորութեանցը վրայ հաւատարմաբար հոգ կըտանի։

Հապա ի՞նչ յանցանք ունի այս մարդը։

Ահա կըսեմ ձեզ։ Այս մարդը.... բայց չեմ գիտեր թէ բաւական վստահութիւն ունենալու եմ մը ըսելու... անիկա կըդրուի... ըսե՞մ մի արդեօք...։ Այո՛ կըսեմ. անիկա կեղծ ծամ կըդրուի։ Իր կինը դիպուածով մը իմացաւ։ Երբոր իր երկանը սենեակը մտաւ առտուան

դէմ, որ իր լաթերը կըհագնէր, տեսաւ որ անոր ճակատը կնտակ (տաղ) էր, կեղծ ծամն ալ փայտի մը վրայ կախուած էր։

—Ո՜հ պարոն, դուն իս կրակը այրեցիր ըսաւ...։ Ո՜հ, այս ի՞նչ ձուն է որ իմ գլուխս եկաւ...։ Անշուշտ հիմայ ես փարիզու բոլոր հասարակութեան ծաղր եղած եմ...։ Մէկ էրիկ մը որ մազ չունի, ամենևին օգտակար չկրնար ըլլալ գերդաստանի մը. գնա՛ ուրեմն գլուխդ բոլոր ածիլէ, ու վանքի մը մէջ գոցուէ մնացիր։

Պարոն Դ... բնաւ ձայն չհանեց ու համբերութիւն ըրաւ որ այս փոթորիկը անցնի, յուսալով թէ երկար չտևեր ան։ Ետքը քաղցրութեամբ մը պատասխան տըւաւ իր զայրացեալ կնկանը, թէ Լուդովիկոս ԺԴ ալ կեղծ ծամ կըդրուէր, և թէ Քօրնէյլ, Ռասին, Մօլիէռ, Պուալօ ամէնքնին ալ նոյնպէս կեղծ ծամ ունէին ԺԷ, ԺԸ։

Ետքը տեսնելով որ այս գեղեցիկ օրինակները բնաւ անոր սիրտը չէին կակղըներ, սկսաւ զուարճախօսութեամբ մը շարունակել իր ջատագովութիւնը, ու պատմեց անոր կեղծ ծամ շինող զուարճաբան արհեստաւորի մը խորագիտութիւնը, որ իր խանութին դրան վրայ պատկեր մը գրած էր, ուրտեղ նկարուած էր Աբիսողոմ, անտառի մը հաստ ծառէ՝ իր մազերէն կախուած ու կըմեռնէր։ Պատկերին տակն ալ ասանկ գրած էր. Աբիսողոմ ասանկ դժբաղդ չէր մեռներ թէ որ գլուխը կեղծ ծամ դրած ըլլար։

Բայց Դ... պարոնին կինը ամենևին չհամոզուեցաւ այս խօսքերէն. թողուց էրկանը տունը, ու գնաց մօրը քով. ուսկից ծանոյց թէ իրաւամբ կըպահանջէ որ իր բերած օժիտները ետ խրկէ իր էրիկը։

Այս տարօրինակ կռիւը օրէ օր ալ աւելի կըմեծնայ ու շփոթութիւն կընդունի։ Կըհաստատեն թէ փարիզու կեղծ ծամ շինող արհեստաւորները միտք ունին դատաստանի կանչել Դ... պարոնին կնիկը իր ըրած զըպարտութեանը համար, ու փոխարէնը պիտի պահանջեն ան վնասներուն որ անշուշտ կեղծ ծամ շինողներուն առուտուրին ըլլալու է, Դ... պարոնին իր կնկանը հետ ունեցած այս կռւին պատճառաւը։ Մօսիւ Դիեստ փաստաբանը, էրիկին իրաւունքները պաշտպանելու է կըսեն։

հազար ղուրուշի խուրձը : Ինչուան աս օրս չի յայտնուեցաւ աս անզգամ մարդուն ո՛վ ըլլալը . ու կարելի է որ ամենեւին չի յայտնուի : Աստի զգուշութիւն ըլլալու համար արժան համարեցանք ծանուցանել հասարակութեան՝ աս դիպուածը :

Կազէթ տ՚ Օկսպուրկ անուն օրագիրը կը ծանուցանէ թէ, Դանուբի կողմերը եղած տէրութեանց մէջ, Ռուսիոյ ընդհանուր հիւպատոս՝ մոսիւ Տաքքօֆը, Յունաստանի դեսպան պիտ՚ որ անուանի, մոսիւ Քաթաքազիին տեղը :

—Ժուռնալ տը Ֆրանքֆոր ըսուած օրագրին մէջը կը կարդացուի :

«Միւնիք 7 դեկտեմբեր : Բարձրապատիւ Օթէնժըն Վալլէրսթէյն իշխանին պաշտօնը ,(որն որ հիմակուհիմայ լմնցած է ,) մեծ յաջողութեամբ պսակուեցաւ , մանաւանդ ատակի գործին համար որ իր պաշտօնին գլխաւոր մասունքներէն մէկն էր : Լոնտրայի ու Փարիզու խորհրդարանները , ինչպէս որ կը հաստատեն , հինգ տարի պայմանաժամ շնորհեր են Յունաստանի կառավարութեանը, անոր մնացած պարտքին համար : Տակաւին չեն գիտեր ստուգիւ , թէ Ռուսաց կառավարութիւնը պիտ՚ որ ընդունի մը աս կարգադրութիւնը : Լոնտրայի Ռուսիոյ դեսպանը տակաւին որոշ տեղեկութիւններ կը սպասէ եղեր իր տէրութենէն աս բանին վրայօք . այսու ամենայնիւ կը յուսացուի թէ Ռուսիան հաճութիւն տալու է” :1)

—Հետեւեալ ծանօթութիւնը քաղաքիս բժիշկներէն մէկը տալով , արժան համարեցանք հրատարակելու:

«Խիստ օգտակար է ծանօթութիւն տալ հասարակութեան ցաւալի դիպուածի մը վրայօք , որն որ դժբաղդաբար շատ անգամ կը պատահի տնտեսներուն անմտութենէն ու անհոգութենէն : Մեր խոհակերոցներուն (մութվաք) անօթները ըստ մեծի մասին պղնձէ են . աս մետաղը շուտով ժանգ կընդունի որով խիստ դժնդակ թոյն մը կը մատակարարէ: Աստի հարկաւոր է յոյժ շարունակաբար քննել զանոնք մեծ զգուշութեամբ , ասանկ դժբաղդ դիպուածի մը առաջը առնելու համար : Քանզի աս անօթները կերակրոց հարկաւորութեանը համար գրեթէ միշտ կրակի վրայ են. որն որ երբեմն անոնց վրայ եղած անագին (գալայ) մէկ մասը հանելով, որով կը պահպանուէր պղինձը , ժանգը իսկոյն կը կազմուի , կերակրեղէն նիւթերուն շօշափմամբը . ու աս կերպով առանց կասկած մը ունենալու , բովանդակ գերդաստան մը իրապէս թունաւորուելու վտանգի մէջ կը մնայ : Ալէնի Բենետիկտեան վանքին բոլոր կրօնաւորները ասանկ դժբաղդ մահով մեռան 1797ին մէկ օրուան մը մէջ .

«Ութ օր կայ, կէս գիշերուան ատեն հոռմի տունէ մը կանչեցին ինծի . ուրտեղ աղէտալի տեսարան մը ներկայացաւ իմ աչքիս . քանզի ինը անձինք մեծ ու պզտիկ , մէկ սենեակի մը մէջ գետինը պառկած չարաչար կը տառապէին , ու ասանկ սոսկալի ու անակնկալ մահուան մը երկիւղէն՝ արդէն կիսամեռ ընկած էին : Աս դժբաղդ գերդաստանը պղնձին ժանգովը թունաւորուած էր :

«Մարդկութիւնը յաւիտեան երախտագէտ ըլլայ պիտ՚որ Օրֆիլա բժիշկին , որ հնարեց ու սահմանեց թէ ամենէն զօրաւոր դեղը , ժանգի թոյնին դէմ հաւկթի մէջի ճերմակ հեղանիւթն է, որն որ պէտք է աղէկ մը հարել լուծանել , խիստ շատ շաքար դրուած ջուրի մէջ: Աս դիւրին դեղթափին միջոցովը , գոհութիւն Աստուծոյ , յիշեալ գերդաստանը ամենը ազատեցաւ , մէկ հոգիէն՝ի զատ՝ որ կարծեօք իր ծերութեան պատճառովը չկրնալով դիմանալ թոյնին զօրութեանը , մեռաւ զոհ ըլլալով անհոգութեան աս դժբաղդ դիպուածին” ,

1) Կը կարծենք թէ աս հաճութեան թուղթը արդէն հասած է Լոնտրա , ուրտեղ բերաւ առաջին քարտուղարը Ռուսիոյ դեսպանատան Պէրլինու , Սէպլըտոֆ կոմսը , որ նոյեմբեր 30ին անցաւ Պէրլինէն , Բետրպուրկէն գալով :

(Ծանօթ . Ժուռնալ տը Ֆրանքֆոր օրագրոյն) :

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԻԱ

Լիվըրբուլ , 10 Դեկտեմբեր .

Բամպակ : Թէպէտեւ աս շաբթուան առջի օրերը քիչ մը թուլ էր . բայց ետքը Մանչէստէրէն աղէկ լուրեր գալով բամպակեղէն առուտուրներուն վրայօք , բաւական գործառնութիւն եղաւ . ու աս շաբաթ զանազան տեսակներէն ընդ ամէնը 24,280 պալէս բամպակ ծախուեցաւ . դուրսերէն եկածներուն թիւը՝ 14,479 պալէայի հասաւ :

ԳԱՂՂԻԱ

Մարսիլիա , 20 Դեկտեմբեր .

Բամպակ : Նշանելի փոփոխութիւն մը չեղաւ Ամերիգայի բամպակայ գիներուն , թէպէտեւ Նիւ Եօրքէն եկած լուրերը կը հաստատեն միշտ , թէ աս տարուան հունձը մէկ միլիոն 900 հազար պալէայէն պակաս է : Իզմիրու տեսակներէն քիչ կայ . այսու ամենայնիւ գիները մի եւ նոյն են : Մօգուճան 67–70 Ֆրանք է . ու Քըրքաղաճը 63–65 :

Մետաքս : Կուզուի . Մէշհուրը պզտիկ խալպան՝ 20–26 ½ Ֆրանք է կէս քիլօկրամը , ըստ տեսակին . Պրուսայինը՝ 16–17 :

Գլխոր : Դիւրավաճառ է . խառն ապրանքը՝ 60–65 Ֆրանք յիսուն քիլօկրամը . ճերմակը՝ 65–70 սեւ ու կանանչը՝ 80–85 :

Ճէհրի : Կերեւի թէ գինը պիտի բարձրնայ . այսու ամենայնիւ հիմակուհիմայ պատուական ապրանքը 2 Ֆրանքէն աւելի առնող չկայ կէս քիլօկրամը :

Աֆիօն : Քիչ կայ . աս օրուան արժողութիւնը 12–15 Ֆրանք է կէս քիլօկրամը ըստ տեսակին :

Սուսամ : Տասը օրուան մէջ 5100 խանթարի չափ վաճառուեցաւ 44–45 ֆրանքի հարուր քիլօկրամը , հարուրին 1½–2 վար իջեցունելով . բայց աս գիները այնքան հաստատ չեն :

Կտաւատ : Թուլ է . ու հազիւ թէ 26 Ֆրանքի առնող կը գտնուի հարուր քիլօկրամը , հարուրին 1–2 վար իջեցունելով :

Այծի բուրդ (թիֆթիք) : Անգղիոյ առաջին տեսակը միշտ կուզուի , ու 2½–2¾ կէս քիլօկրամը դիւրավաճառ է :

Ձէթ : Գործատունի վերաբերեալ ձէթը խիստ թուլ է . ու գիները իջնալու վրայ են :

Խէժ Արաբիոյ : Կուզուի . աս օրուան արժողութիւնը՝ 110–115 Ֆրանք է յիսուն քիլօկրամը :

ԻՏԱԼԻԱ

Թրիեստ , 24 Դեկտեմբեր :

Քանի մը գլխաւոր ապրանաց գիները :

Բամպակ Մաքօ՝	խանթարը	27–26	Ֆիօրին
" Ամերիգայինը՝	"	26½	"
" Անատօլուինը՝	"	22–24	"
Մեղրամոմ Իզմիրու՝	"	100	"
Հին Ճէհրի	"	69	"
Խէժ Արաբիոյ խառն	"	44	"
" " բանուածը	"	62–100	"
Հաստ բուրդ Սեւ ծովուն	"	27–29	"
Թիֆթիք Անգղիոյ տեսակ	"	105–108	
" կարմիրը	"	90–93	"
" Թխպագոյնը	"	72–73	"
Ֆիլիք ըստ տեսակին	"	75–95	"
Փալամուտ Կիրլիտու քամաթա		9	"
Թուզ Իզմիրու զանազան տեսակ		6–14	"
" Քալամաթայինը	"	5½	"
Խահվէ Րիօյինը՝	"	14–19	"
" Սան Լակօինը՝	"	32–38	"
Ճերմակ շաքար Ֆէլնամպուքինը՝		14¾–15	"
" " Պահիայինը՝	"	15	"
Կարմիր չամիչ Իզմիրու Չէշմէինը՝		8–9	"
Անկուտ չամիչը , (Սուլթանինա)		20–20½	"
Պրուսայի աղուոր մետաքսը՝ լիթ.		7¾	"

ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ

Զմիւռնիա , 7 Յունվար :

Քաղաքիս առուտուրը միշտ մի եւ նոյն վիճակի մէջ կը գտնուի : Դաղղիական շոգենաւով Եւրոպայէն եկած լուրերը այնքան յաջող չըլլալով՝ գլխաւոր գործառնութիւններ չեղան աս շաբաթ : Քանի մը սեփէթ աֆիոն ծախուեցաւ պատրաստ ստակով 75 ղուրուշ չէքին : Բամպակներուն գիները մի եւ նոյն են . աս օրուան արժողութիւնը 185–205 ղուրուշ է խանթարը ըստ տեսակին : Այծի բուրդը ընդհանրապէս կուզուի . չբանուածը՝ 20 ղուրուշէն ինչուան 34 կաժէ չէքին . բանուած Անգղիոյ տեսակը՝ 45-46 ղուրուշ է : Չէնկէլին՝ 17½–18 ղուրուշի ծախուեցաւ չէքին : Տօրոնը միշտ կուզուի : Մետաքսը դիւրավաճառ է , ու փալամուտը թուլ :

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԱՏԱԼԱ

ԿԱՄ

Երկու վայրենիներուն սէրը

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՑ

Տիգրան Հ . Թ . Սավալանեանց .

Աս պատուական գիրքը, նորահաստատ Հայկազնեան Ընկերութեան առաջին պտուղն է որ ՚ի լոյս կընծայէ . ուստի կը յուսանք որ մերազնեայ բանասէրները մեծ փափաքով ծախու պիտի առնեն : Վերոյիշեալ գրքին հեղինակը Շաթոպրիան երեւելի գաղղիացին ըլլալով՝ որու անունը ծանօթ է մերազգի լեզուագէտներուն , անշուշտ աս գործոյն թարգմանութիւնն ալ յարգի պիտի ըլլայ անոնց առջին :

Ադալայի գինը 6 ղուրուշ որոշուած է թղթակազմինը , ու 8 ղուրուշ կիսակազմինը . ուզողը կրնայ գտնել Իզմիր՝ Հայկազնեան Ընկերութեան սենեակը :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՏԵՓԱՆՈՍԻ ՊԱՊՕԵԱՆ